



FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova v Praze

RÜCKBLICK 2015

ZPRAVODAJ KATEDRY NĚMECKÝCH A RAKOUSKÝCH STUDIÍ



Obsah		
	Úvodní slovo	3
	Co přinesl rok 2015	4
	Mezinárodní konference a workshopy	
	Přednášky a diskuze na aktuální témata	
	Hostující pedagogové	
	Zahraniční exkurze a semináře	
	První dojmy z Německých a středoevropských studií	
	Badatelská činnost	
	Publikace	
	Rozhovor s novým členem katedry Jakubem Eberlem	13
	Spolupráce Düsseldorfu a Prahy je pro obě strany velmi důležitá.	
	Rozhovor s Beate Fieseler o projektu podporovaném z prostředků DAAD	15
	Už není mezi námi: doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D. (1957–2015)	17
	Co připravujeme v roce 2016	20
	Členové katedry	22

Úvodní slovo

Vážení čtenáři, milí příznivci Katedry německých a rakouských studií,

jsme rádi, že Vám prostřednictvím tohoto zpravodaje můžeme opět představit činnost naší katedry v uplynulém roce. Na rok 2015 připadlo hned několik výročí: 25 let od založení mateřské Fakulty sociálních věd, čtvrtstoletí existence sjednoceného Německa i deset let od nástupu Angely Merkelové do funkce spolkové kancléřky. To vše ale poněkud ustoupilo do pozadí v důsledku uprchlické krize, která k německy mluvícím zemím nečekaně přitáhla pozornost českých médií. Členové naší katedry proto v tomto roce vystupovali nejen na univerzitní půdě a odborných zasedáních, ale ve větší míře i v médiích. Podrobnosti o naší pedagogické a badatelské činnosti, stejně jako nástin našich plánů pro rok 2016 se dozvíte z následujícího textu.

Přejeme Vám zajímavé čtení.

Ota Konrád

CO PŘINESL ROK 2015

4

V roce 2015 pokračovala katedra v upevňování zahraničních kontaktů i v navazování spolupráce mimo akademickou sféru. Výsledkem byly společné projekty s partnerskými univerzitami v Düsseldorfu, Krakově, Řezně a ve Vídni, úzká kooperace s německými a rakouskými institucemi působícími v Praze i časté diskuze s odborníky z praxe. Studenti se opět mohli v rámci výuky seznámit se svými zahraničními kolegy, stejně jako navštívit některá důležitá místa německých dějin. Získali jsme také první zkušenosti s nově otevřeným oborem Německá a středoevropská studia. Katedře se dařilo i na poli vědy: významně se zvýšil počet získaných grantů, mezi publikačními výstupy se objevily dvě cizojazyčné monografie. Konec roku byl bohužel zastíněn zprávou o nečekaném úmrtí doc. Aleny Míškové, která patřila k zakladatelům naší katedry.

Mezinárodní konference a workshopy

Podzim roku 2015 byl na Katedře německých a rakouských studií ve znamení intenzivního mezinárodního dialogu, neboť během dvou měsíců se zde uskutečnila hned tři odborná fóra. Nejdříve se ve dnech 17.–19. 9. 2015 konala konference nazvaná *Beyond Defeat and Victory. Physical Violence and the Reconstitution of East-Central Europe (1914–1923)*, kterou katedra pořádala společně s Imre Kertész Kolleg v Je-

ně a s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, v. v. i. Téma násilí za první světové války a v prvních poválečných letech přivedlo do Prahy řadu evropských i amerických specialistů na moderní dějiny středovýchodní Evropy. Po zahajovací přednášce prof. Roberta Gerwartha (University College Dublin), pronesené v Rakouském kulturním fóru, následovaly referáty rozdělené do pěti tematických panelů. Ty se zaměřovaly na násilí z pohledu gender, na lidové projevy násilí, usměrňování násilí ve vítězných státech, na násilí polovojenských a vojenských skupin či na reprezentace násilí. Opakovaně byl přítom diskutován koncept *culture of victory* a *culture of defeat*, stejně jako otázka, do jaké míry se první světová válka stala mezníkem při používání násilí. Závěrečné shrnutí výsledků konference přinesl prof. John Horne (Trinity College Dublin).

JOHN HORNE



Oblastí středovýchodní Evropy se zabýval také mezinárodní workshop, který se uskutečnil ve dnech 29.–31. 10. 2015 a jenž zkoumal důsledky německého znovusjednocení pro tento region. Interdisciplinární seminář, podpořený Česko-německým fondem budoucnosti, Nadací Friedricha Eberta a Goethe-Institutem, organizovala naše katedra pod vedením prof. Jaroslava Kučery společně s Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf, Universität Regensburg a Pedagogickou univerzitou v Krakově. Úvodní přednášku pronesl prof. Ulrich Herbert (Albert-Ludwigs-Universität Freiburg), který analyzoval hlavní problémy, s nimiž se Spolková republika potýkala v prvních letech po sjednocení. Přednáška vyvolala živou diskuzi, mj. o výzvách, jimž čelí Německo a Evropská unie v současnosti. V následujících dnech zazněly příspěvky o reflexi tzv. mírové revoluce v NDR, o úkolech německé zahraniční politiky po roce 1990 a o politice minulosti a vzpomínání. Mezi referujícími byli historici, politologové i literární vědci.

Ze zahraničních projektů katedry nevypadla ani spolupráce s Universität Wien. Za podpory Aktion Österreich – Tschechische Republik (projekt č. 73p5) se nám podařilo společně s vídeňskými historiky připravit pro magisterské studenty dvoudílný česko-rakouský seminář o soudobých dějinách ve střední Evropě od konce 19. století. První část semináře se uskutečnila 19.–21. 11. 2015 v Praze a zahájil ji doc. Ota Konrád přednáškou o kolektivním násilí v českých zemích za



ULRICH HERBERT

první světové války a bezprostředně po ní. Následující den bylo na programu devět prezentací, během nichž pražští a vídeňští studenti seznámili kolegy s tématy svých magisterských prací, s použitými metodami, dosavadními závěry i nejrůznějšími obtížemi. Jakkoli byla paleta představených témat široká, poskytla diskuze všem referujícím cennou zpětnou vazbu. Třídenní setkání bylo zakončeno procházkou po městě, kterou na téma „Praha – Vídeň: tak blízké, tak vzdálené“ uspořádal dr. Miroslav Kunštát. Druhá část semináře se uskutečnila 7.–9. 4. 2016 pod vedením prof. Petera Beckera ve Vídni.

Přednášky a diskuze na aktuální témata

Ve spolupráci s Katedrou evropských studií se nám podařilo zorganizovat jednorázové přednášky dvou zkušených diplomatů. Dne 1. 4. 2015 promluvil dr. Arndt Freiherr Freytag



ARNDT FREIHERR FREYTAG VON LORINGHOVEN A VLADIMÍR HANDL



MIROSLAV KUNŠTÁT, VLADIMÍR HANDL, DANIEL KAISER A ONDŘEJ DITRYCH

6

von Loringhoven, německý velvyslanec v České republice, o dopadech ukrajinského konfliktu a krize eurozóny na německou evropskou politiku. Z české perspektivy představil vývoj ve středoevropském regionu 6. 5. 2015 dr. Tomáš Kafka, ředitel Odboru států střední Evropy Ministerstva zahraničních věcí ČR.

České zahraniční politiky se týkala také debata o Václavu Havlovi, která se uskutečnila 14. 5. 2015. Pozvání přijali novinář a absolvent Německých a rakouských studií Daniel Kaiser, který napsal o Václavu Havlovi dvoudílnou monografii, a odborník na českou zahraniční politiku dr. Ondřej Ditrych. Katedru v debatě zastupovali dr. Miroslav Kunštát a dr. Vladimír Handl.

Výběr témat a hostů pro podzimní diskuze reflektoval situaci, která nastala v Evropě v důsledku uprchlické krize. Dne 21. 10. 2015 proto dr. Vladimír Handl a dr. David Emler uspořádali kulatý stůl na téma „Migrace a Německo“, kterého se zúčastnili novinář a absolvent Německých a rakouských studií Blahoslav Hruška a odborník na migraci dr. Michal Dimitrov.

Na konci října, konkrétně 29. 10. 2015, se v prostorách pražského Goethe-Institutu uskutečnila již druhá diskuze na téma rusko-ukrajinského konfliktu, kterou za naši katedru organizoval dr. Vladimír Handl společně s Nadací Friedricha Eberta (FES). Pozvání k diskusi nazvané Russland – Ukraine. Perspektiven aus Deutschland und Tschechien tentokrát přijali Anastasia Kluter z berlínské centrály FES,



dr. Hans Joachim Spanger z Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, dr. Jan Šír z Institutu mezinárodních studií FSV UK a dr. Volker Weichsel, šéfredaktor časopisu Osteuropa. Předmětem diskuze byla jak aktuální podoba konfliktu v Donbasu, tak nevhodnější přístup k Rusku ze strany Německa.

Sérii letošních debat o současné zahraniční politice SRN uzavřela diskuze, která se konala 18. 11. 2015 s poslankyní Spolkového sněmu Petrou Ernstberger. Vzhledem k tomu, že tato členka SPD je zároveň dlouholetou předsedkyní parlamentní Německo-české skupiny ve Spolkovém sněmu, vyjadřovala se Petra Ernstberger také k aktuální podobě česko-německých vztahů.

Skupinu zajímavých hostů na Katedře německých a rakouských studií rozšířil režisér Thomas Isler, autor dokumentárního filmu *Demokratie ist los!*. Na pozvání dr. Petra Šafaříka přišel 23. 10. 2015 diskutovat se studenty o současných problémech švýcarské přímé demokracie.

Hostující pedagogové

Díky podpoře, které se dlouhodobě těší naše katedra ze strany Německé akademické výměnné služby (DAAD), jsme mohli v roce 2015 nabídnout celkem čtyři kurzy hostujících pedagogů z Německa. V letním semestru přednášel prof. Volker Zimmermann o romské menšině v České republice, Německu a na Slovensku. Druhý kurz připravili dr. Volker Weichsel a dr. Manfred Sapper, a to na aktuální téma ruských vztahů s Německem a Evropskou unií. V zimním semestru se mohli studenti seznámit díky prof. Borisu Barthovi s dějinami globalizace v 19. a 20. století. Prof. Günter Wollstein nabídl zájemcům o německou kinematografii další kapitolu z jejich dějin, tentokrát propagandistické filmy z doby nacionálního socialismu.

V rámci semináře Německo a střední Evropa, který vede dr. Rudolf Kučera, vyučoval 5. 11. 2015 také prof. Chad Bryant. Tento specialista na sociální a kulturní dějiny Evropy z University of North Carolina at Chapel Hill probíral se studenty téma masové kultury na příkladu Paříže v době kolem roku 1900.



**PROHLÍDKA MASARYKOVA SALÓNKU NA MASARYKOVĚ NÁDRAŽÍ V PRAZE
JAKO SOUČÁST ROZLUČKY S LETNÍM SEMESTREM 2015.**



EXKURZE DO BONNU A KOLÍNA

Zahraníční exkurze a semináře

Stejně jako v předchozích letech byla i v roce 2015 výuka zpestřena dvěma několikadenními výjezdy do Spolkové republiky. Ve dnech 8.–13. 3. 2015 pobývali studenti s německými kolegy z Česko-německých studií ve vzdělávacím centru Der Heiligenhof, které se nachází v bavorském městečku Bad Kissingen. Pod vedením dr. Miroslava Kunštáta a dr. Lukáše Novotného se zabývali obdobím let 1989–1992, konkrétně dopady, které mělo sjednocení Německa a rozdělení Československa na česko-německé vztahy. Historické a politologické přednášky byly doplněny různými workshopy, diskuzemi a návštěvou Erfurtu.

Podruhé se patnáctičlenná skupina studujících vydala 2.–6. 11. 2015 na exkurzi do Bonnu a jeho okolí. Pod vedením tutora DAAD navštívila bývalou bonnskou vládní čtvrť, muzeum Haus der Geschichte a archiv německé sociální demokracie, o který se stará Nadace Friedricha Eberta. V rámci exkurze zamířili studenti také do Kolína nad Rýnem. Zde navštívili EL-DE-Haus, bývalou centrálu kolínského gestapa, jež dnes slouží jako dokumentační středisko nacionálního socialismu. Díky setkání se zástupci Iniciativy Köln Keuptstraße nahlédli také do některých problémů, s nimiž se potýká místní turecká menšina.

První dojmy z Německých a středoevropských studií

V říjnu 2015 byli do prvního ročníku Německých a středoevropských studií zapsáni první studenti. Tento magisterský obor zajišťujeme společně s Pedagogickou univerzitou v Krakově, díky čemuž studium probíhá střídavě v Praze a v druhém největším městě Polska. Absolventi tohoto binacionálního programu tak získají diplomy obou univerzit. A jaké jsou dojmy prvních studentů?

Zaujala mne nabídka předmětů, protože tento obor nabízí jak kurzy zaměřené na historii nebo na mezinárodní vztahy, tak i předměty zabývající se různými oblastmi kultury. Velmi mne také láká možnost naučit se polsky a vycestovat na půl roku do Krakova.

(Tereza)

Obecně na mě tato katedra působí rodinným dojmem, profesori k nám přistupují přátelsky a velmi individuálně. Je to hlavně proto, že tento obor studuje méně početná skupina lidí, což samozřejmě zároveň zvyšuje naše šance pro uplatnění na trhu.

(Marcela)

Vnímám velmi pozitivně snahu o znovuvybudování konceptu střední Evropy. Myslím, že je škoda, že něco, co existovalo po několik staletí, bylo během několika dekád bipolárně formované



studené války „uneseno“ ze Západu. Věřím, že střední Evropa má nadále mnoho společného a že rozvoj zdejší regionální spolupráce má velkou budoucnost, jejíž součástí se cítím být i já.

(Ondřej)

Podrobné informace o Německých a středoevropských studiích naleznete na adrese http://knrs.fsv.cuni.cz/KNRS-221-version1-letak_nss.pdf.

Badatelská činnost

Členové katedry jsou v současnosti hlavními řešiteli či spoluřešiteli celkem osmi grantových projektů.

Z roku 2014 pokračují tři granty:

Československo, střední Evropa a mírové uspořádání s Německem po druhé světové válce (GA ČR 14-16260S), hlavní řešitel prof. Jaroslav Kučera.

Násilí ve střední Evropě za první světové války a v poválečné době. Srovnání rakouských a českých zemí (GA ČR 14-14612S), spoluřešitel doc. Ota Konrád (hlavní řešitel dr. Rudolf Kučera v rámci MÚA AV ČR, v.v.i.).

Optimalizace a zefektivnění zadávání a kontroly veřejných soutěží v osobní železniční dopravě v ČR v kontextu společných politik EU (TA ČR TD020010), spoluřešitel dr. Tomáš Nigrin.

Během roku 2015 přibylo pět projektů, přičemž u tří z nich jsou pracovníci katedry vedeni jako hlavní řešitelé. Jedná se o tyto granty:

Identita a praktiky rozštěpeného aktéra: Interpretace současné německé zahraniční politiky (GA ČR 16-17670S), hlavní řešitel dr. Vladimír Handl. Projekt se zaměřuje na interpretativní analýzu současné německé zahraniční politiky. Vychází z kritiky debaty mezi dvěma základními tezemi, které Německo chápou buď jako normativně orientovanou „civilní mocnost“, nebo naopak jako pragmatický stát procházející procesem „normalizace“. Analýza se opírá o dva základní koncepty: identitu, chápánou jako soubor sociálně a diskurzivně konstruovaných rolí, a praktiky, definované jako strukturované a rutinní činnosti. Jejich pomocí pak projekt prozkoumá tři klíčové oblasti německé zahraniční politiky,

tedy vztah k Rusku, zbrojní exporty a ekonomickou diplomacii, jakožto oblasti relativně méně zmapované, které navíc pojí obzvláště silné pnutí mezi normativními a zájmovými faktory. Výchozí hypotézou je, že Německo není jednolitým aktérem, jehož by bylo možné charakterizovat pomocí jednoho určitého konceptu, ale že jeho identita je naopak hluboce rozštěpená: Spolková republika ve skutečnosti neustále osciluje mezi celou řadou různých, často protichůdných identit, které se odráží v její rozporuplné zahraniční politice.

Role Československých drah v československé dopravní politice. 1970–1989 (GA ČR 16-10625S), hlavní řešitel dr. Tomáš Nigrin. Projekt se zaměřuje v obecnější rovině na československou dopravní politiku v letech 1970 až 1989, v konkrétní pak na kontextualizovanou případovou studii jednoho jejího segmentu, kterým je železniční doprava, tedy Československé dráhy. Zkoumány budou instituce, aktéři, (politické) koncepce, plánování dopravní politiky včetně jejího začlenění do mezinárodního kontextu v rámci RVHP, ale i vývoje v západní Evropě.

Transport Integration for Prosperity. The Importance of Rail Connections for the V4 Internal Cohesion (Visegrad Strategic Grant 31510026), hlavní řešitel dr. Tomáš Nigrin. Předmětem projektu je komparace dopravních politik členských zemí tzv. visegrádské čtyřky v segmentu veřejné osobní železniční dopravy ve vrstvách mezinárodních dálkových, regionálních a místních přeshraničních spojení s využitím

kvalitativních i kvantitativních přístupů. Komparace je založena na politicko-ekonomické a dopravně-geografické analýze současného stavu a identifikaci potenciálů a rizik možného budoucího vývoje.

Tomáš Nigrin je kromě toho od roku 2015 spoluřešitelem ještě dalších dvou grantů: *Reálné fungování centrálně plánované ekonomiky v Československu* (GA ČR 15-09404S) a *Význam regionálních terminálů vysokorychlostních tratí pro hustotu dopravních proudů a teritoriální soudržnost* (TAČR Omega TDO3000061).

S badatelskými projekty některých pracovníků katedry se mohla akademická veřejnost seznámit během výzkumných seminářů, které k otázkám moderních a soudobých dějin pořádal Institut mezinárodních studií FSV UK společně s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, v. v. i. V rámci čtrnáctidílného cyklu představili svůj aktuální výzkum dr. David Emler, dr. Miroslav Kunštát, prof. Jaroslav Kučera, dr. Torsten Lorenz a doktorandi Jan Lomíček a Mikuláš Zvánovec. Své projekty prezentovali rovněž prof. Philipp Ther z Universitát Wien a dr. Martin Zückert z Collegium Carolinum v Mnichově.



RUDOLF KUČERA, PHILIPP THER

Prostřednictvím Tomáše Nigrina pokračovaly také odborné diskuze o problematice železniční dopravy. Již desátý seminář o aktuálních otázkách veřejné dopravy, organizovaný ve spolupráci s Ekonomicko-správní fakultou Masarykovy univerzity, proběhl 5.–6. 11. 2015 v Telči. Letošním tématem byla „Nabídková řízení ve veřejné dopravě – příležitosti a hrozby“.

Publikace

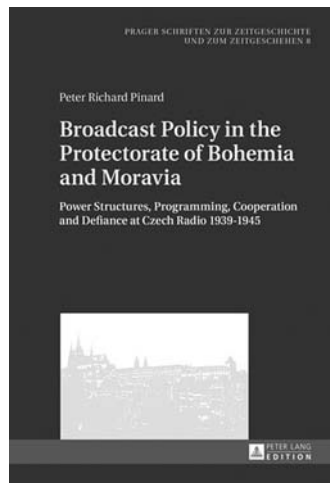
Dvě disertační práce, které byly obhájeny na Katedře německých a rakouských studií v minulých letech, se dočkaly v přepracované podobě knižního vydání. Třetí publikace je

výsledkem projektu, který v rámci tzv. specifického vysokškolského výzkumu vedl dr. Tomáš Nigrin.



Lucie Filipová, *Erfüllte Hoffnung. Städtepartnerschaften als Instrument der deutsch-französischen Aussöhnung, 1950–2000*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015, ISBN 978-3-525-10139-1.

Peter R. Pinard, *Broadcast Policy in the Protectorate of Bohemia and Moravia: Power Structures, Programming, Collaboration and Resistance*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang 2015, ISBN 978-3-631-66200-7.



Tomáš Nigrin / Martin Landa / Tereza Svobodová a kol., *Německo bez jádra? SRN na cestě k odklonu od jaderné energie*. Praha: Karolinum 2015, ISBN 978-8-024-63186-8.

ROZHOVOR S NOVÝM ČLEMEM KATEDRY JAKUBEM EBERLEM

V rámci výše zmiňovaného grantu zaměřeného na interpretaci současné zahraniční politiky SRN působí od ledna 2016 na naší katedře nový kolega Jakub Eberle, MLitt.

Váš příchod na Katedru německých a rakouských studií je do určité míry návratem, protože v roce 2010 jste na Institutu mezinárodních studií (IMS) dokončil bakalářský obor Mezinárodní teritoriální studia. Poté jste odešel studovat do Velké Británie. Co Vás k tomu vedlo? Kde a co přesně jste studoval?

Studium v Británii jsem si vyzkoušel už v rámci bakaláře na IMS, kdy jsem strávil rok na Erasmu na University of Kent. Byla to právě zkušenost z Kentu, která mě dál motivovala poohlížet se po studiu v zahraničí. Kromě mezinárodního prostředí mě oslovil také teoretičtější a analytičtější přístup ke studiu, který je pro anglosaské akademické prostředí typický. Magisterské přihlášky jsem poslal do několika zemí a nakonec jsem se rozhodl pro mezinárodní bezpečnostní studia na skotské University of St Andrews. Na doktorát jsem se hlásil už jen v Británii. Pro University of Warwick jsem se rozhodl díky špičkovému odbornému zázemí katedry

politologie a mezinárodních vztahů, ale také poměrně štědrému stipendiu, které tehdy univerzita nabízela. Následující více než tři roky jsem se na Warwicku zabýval německou zahraniční politikou z pohledu teorie diskurzu.

Jak Vás připravil IMS na studium v zahraničí? A jaké hlavní rozdíly spatřujete mezi Vaším studiem v Praze a na Warwicku, resp. St Andrews?

IMS mi pomohl především díky své otevřenosti směrem do zahraničí – téměř všichni spolužáci vyjeli na Erasmus, celá řada z nich pak zůstala kvůli dalšímu studiu, stáži nebo práci. Přemýšlet v mezinárodním měřítku proto bylo přirozené a v mém okolí bylo mnoho studentů i pedagogů, kteří působili nejen jako inspirace, ale dokázali často i poradit a pomoci. Pokud mluvíme o náplni studia, empirický základ získaný během převážně historiografického bakaláře na IMS funguje jako dobrý korektiv teoretických přístupů k mezinárodním vztahům, kterými jsem se zabýval v Británii. Orientace v moderních dějinách totiž učí skepsi k „velkým příběhům“, na kterých jsou společenskovední teorie často postaveny. Obecně mi přišlo, že britské univerzity jsou uvolněnější a staví své studijní programy spíše okolo studenta a jeho individuálního rozvoje, zatímco české metody výuky jsou stále ještě spíše tradiční a univerzitní prostředí značně hierarchické. Podstatným faktorem je zde také rozdílná finanční situace,



díky níž je třeba přístup k literatuře v Británii nesrovnatelně jednodušší.

Na katedru přicházíte jako posila politologické větve. Čím přesně se budete zabývat?

Společně s Vladimírem Handlem budu pracovat na projektu Grantové agentury ČR, který se zaměřuje na interpretativní analýzu současné německé zahraniční politiky. Domníváme se, že většina literatury k tomuto tématu přeceňuje koherenci německé identity. Chceme proto naopak ukázat, že často zmiňované rozpory v zahraniční politice SRN jsou obvykle

důsledkem protichůdných identit, mezi kterými se hlavní aktéři musí neustále rozhodovat. Mým úkolem jsou případové studie věnované zbrojním exportům a ekonomické diplomacii. Za politologa bych se ale neoznačil, svou práci chápu spíše jako výzkum stojící na pomezí mezinárodních vztahů a sociální teorie.

Současná německá zahraniční politika je v České republice předmětem četných diskuzí, bohužel ne vždy právě kvalifikovaných. Jakou knihu byste zájemcům o toto téma doporučil?

Solidní úvod nabízí *The Paradox of German Power* (2014) od Hanse Kundnaniho, který je velmi čtivý, i když místy za cenu přílišného zjednodušování. Náročnějšímu čtenáři bych doporučil *Wounds of Memory* (2007) od Maji Zehfuss, která mapuje roli paměti v německé zahraniční politice, avšak na rozdíl od většiny podobné literatury zdůrazňuje rozpory a problematické politické důsledky, které odkazy k paměti neoddelitelně přinášejí. Za přečtení stojí i neobyčejně živý druhý díl pamětí Joschky Fischera pod názvem *"I am not convinced": Der Irak-Krieg und die rot-grünen Jahre* (2012).

Děkuji mnohokrát za rozhovor.

Rozhovor vedla Lucie Filipová.

SPOLUPRÁCE DÜSSELDORFU A PRAHY JE PRO OBĚ STRANY VELMI DŮLEŽITÁ. Rozhovor s Beate Fieseler o projektu podporovaném z prostředků DAAD

Beate Fieseler je profesorkou dějin a kultur východní Evropy na Univerzitě Heinricha Heineho (HHU) v Düsseldorfu. Společně s Otou Konrádem zodpovídá za spolupráci, kterou v rámci programu Deutschsprachige Studiengänge in Mittel- und Osteuropa (DSG) podporuje Německá akademická výměnná služba (DAAD), a to mezi Katedrou dějin a kultur východní Evropy v Düsseldorfu a Katedrou německých a rakouských studií v Praze.



Paní profesorko, jak došlo k tomu, že jste Vy – odbornice na kulturní a sociální dějiny Ruska a Sovětského svazu – dostala na starost spolupráci s Prahou?

Jak víte, byl to nejdříve düseldorfský Ústav pro dějiny a kulturu Němců ve východní Evropě, který DSG v Praze inicioval a později také zajišťoval jeho fungování. Když odešel prof. Detlef Brandes do penze, bylo jeho místo změněno na profesuru pro dějiny středovýchodní Evropy. Ta však zůstala neobsazena a navzdory mnoha protestům byla zrušena, ústav zanikl.

V Düsseldorfu tudíž existovala už jen profesura pro dějiny a kultury východní Evropy, spojená s katedrou, na níž působím já. Tím, abych převzala spolupráci s Prahou a především zodpovědnost za DSG v Praze, mě pověřil děkan, což se z jeho pohledu jevílo asi jako nej přirozenější řešení. Kromě toho mám kompetentní oporu v dr. Volkeru Mohnovi, který je samozřejmě bohemista.

Nepřijde Vám divné, že iniciativa k intenzivním kontaktům s Prahou vzešla v roce 1994 právě z Düsseldorfu – tedy z porýnského velkoměsta, které nemá k České republice žádné zvláštní vazby?

Já jsem v Düsseldorfu tehdy ani nebyla, k počátkům spolupráce tedy nemohu z osobní zkušenosti nic říci. Ale „divné“

se mi to rozhodně nezdá. Neboť stejně jako většina zvláště úspěšných spoluprací vzešla i tato z osobní iniciativy dvou šéfů kateder v Praze a Düsseldorfu, které úzce pojilo odborné pouto i přátelství. Hodně jsme o tom slyšeli loni při oslavách jubilea v Praze [v roce 2014 si Katedra německých a rakouských studií připomenula 20. výročí svého založení a své spolupráce s DAAD, pozn. L. F.], především od samotných iniciátorů Jana Křena a Detlefa Brandese.

S jakými očekáváními jste přebírala na podzim 2007 od profesora Brandese projekt zaměřený na spolupráci s Prahou? Probíhalo pak všechno tak, jak jste očekávala, nebo se vyskytly věci, které Vás obzvlášť překvapily?

Příjemně mě překvapila především nadmíru dobrá spolupráce s českými kolegy, ačkoli mě s nimi, na rozdíl od doby počátků kooperace, nepojí stejné badatelské zájmy. Ale protože na obou stranách považujeme tento projekt za velmi důležitý, má úspěch i nadále. O smysluplnosti a důležitosti projektu se nám opakovaně daří přesvědčit také DAAD, když posuzuje naše žádosti o prodloužení podpory.

Změnila se mezitím spolupráce nějak? Došlo například ke změnám v nabídce, zaměření nebo cílové skupině?

Podařilo se nám získat nové kolegy z Düsseldorfu jako hostující pedagogy pro blokovou výuku, což samozřejmě změnilo a rozšířilo tematickou nabídku DSG v Praze. Navíc pražští vyučující obohatili nabídku kurzů na Ústavu

historických věd HHU, a to pravidelnými blokovými semináři, které se pokaždé setkaly s velkým zájmem našich studentů. Exkurze určené pražským studentům už nesměřují pouze do Berlína, ale také na jiná místa, např. do Vímaru, Porúří nebo jako posledně do Bonnu. Doktorandi z Prahy se také nově pravidelně účastní zdejších celodenních doktorandských kolokvií. V říjnu 2015 jsme v Praze uspořádali první společný workshop na téma „25 let německé jednoty“. Odborná setkání tohoto typu se mají do budoucna konat pravidelně a možná dokonce častěji. Workshopu se zúčastnili také kolegové z Pedagogické univerzity v Krakově, která akreditovala s Univerzitou Karlovou společný magisterský obor Německá a středoevropská studia. Krakov se momentálně ještě potýká s počátečními potížemi, ale Univerzita Heinricha Heineho mu pomáhá.

Znamená to, že kooperace mezi Düsseldorfem a Prahou opouští bilaterální rámec? A co si od toho slibujete?

Dva naše ústavy podepsaly s Pedagogickou univerzitou v Krakově dohodu o spolupráci v rámci programu Erasmus, na jejímž základě už začala fungovat oboustranná výměna pedagogů. Krakovští studenti mohou (stejně jako jejich pražští spolužáci) strávit v rámci tzv. double-degree programu semestr v Düsseldorfu, düsseldorfští studenti v Praze nebo Krakově. Věříme, že se program setká s velkým zájmem i na straně studentů, nikoli jen mezi pedagogy všech tří univerzit.

Co dalšího plánujete s pražskou katedrou do budoucna?

To budu ještě intenzivně probírat s Otou Konrádem v lednu 2016, ale již jsme domluvili, že zintenzivníme výměnu doktorandů mezi Düsseldorfem a Prahou (a také s Krakovem) a častěji budeme organizovat workshopy za účasti všech tří univerzit, abychom i tímto způsobem podnítili zájem mladých badatelů. Během exkurzí bychom chtěli, aby studenti Univerzity Karlovy navázali těsnější kontakty se zdejšími studenty, a proto bychom rádi zapojili do našich plánů i další kolegy z Ústavu historických věd. Kromě toho bychom chtěli

na obou partnerských univerzitách zvýšit zájem o osvojení si německého, resp. českého jazyka.

Ovšem v porovnání s düsseldorfskými pedagogy a studenty jsou čeští kolegové v tomto bodě o mnoho napřed, byť zájem o znalost němčiny mezi mladšími studenty v Praze (a Krakově) v poslední době spíše klesá, než stoupá. Na to jsme ještě žádný lék nenašli, bohužel.

Mnohokrát Vám děkuji za rozhovor.

Rozhovor vedla a přeložila Lucie Filipová.

UŽ NENÍ MEZI NÁMI: DOC. PHDR. ALENA MÍŠKOVÁ, PH.D. (1957–2015)

Uplynulý rok 2015 nebyl lehký a zbavil nás řady iluzí a jenom zdánlivých jistot. Jedna z mnoha smutných zpráv se však dotkla akademické obce naší fakulty a především jejího Institutu mezinárodních studií zvláště bolestně. Bylo to pro většinu z nás nečekané, stěží uvěřitelné úmrtí naší dlouholeté kolegyně Aleny Míškové, a to pouhých několik dní před vánočními svátky. Velký počet smutečních hostů z domova i ze zahraničí na jejím „tříkrálovém“ pohřbu

v pražských Strašnicích (6. ledna 2016) jenom naznačil, jakou velkou a nenahraditelnou ztrátu pro nás její odchod z tohoto světa znamená.

Autor těchto řádků Alenu Míškovou osobně poznal již jako student archivnictví na pražské filozofické fakultě. Psal se rok 1977, rok zveřejnění Charty 77 a dalších kol normalizačních schválností a perzekucí, které nemohly naše studium nepoznamenat. Přesto i tehdy nám osud přál: v našem

tehdejší studijním kruhu se sešly zajímavé a nekonformní osobnosti, s nimiž bylo možné tísni a zlobě oné doby lépe odolávat. Pozdější ústavní soudce Stanislav Balík a především Alena Míšková mezi nimi byli na prvním místě. A totéž lze říci o tehdejší katedře archivního studia a pomocných věd historických, kde navzdory četným šikanám mohli působit skvělí a fundovaní učitelé jako například medievisté Ivan Hlaváček, Zdeňka Hledíková či Rostislav Nový.

Aleniny zájmy byly již tehdy velmi široké a rozvětvené, proto nás překvapila její prvotní specializace, tj. problematika novověké paleografie. Bylo od počátku zřejmé, že v další odborné dráze se bude věnovat i jiným, obecnějším problémům. To bylo dáno i její přímostí a statečností ve věcech veřejných. Z politických důvodů musela po krátké době odejít z tehdejšího Státního ústředního archivu a bylo velké štěstí – štěstí v neštěstí – že nakonec mohla na dlouhá léta zakotvit v Ústředním archivu Československé akademie věd. I zde se mohla jevit svým nadřazeným jako enfant terrible, ostatně ještě v „perestrojkovém“ tání 80. let (kdy ale podobný čin byl většinou spjat s velkými sankcemi či ztrátou zaměstnání) podepsala Chartu 77. Její odborná kvalifikace však byla již nesporná a zásadní. Díky detailní znalosti archivních fondů Československé akademie věd se Alena stala nepostradatelnou odbornicí na dějiny poválečné československé vědy a jejích institucí. K tomu přistoupil stále hlubší zájem o dějiny německé vědy v českých zemích, který kulminoval v 90. letech (a letech následujících) v jejích četných studiích



k dějinám bývalé Německé univerzity v Praze a německých mimouniverzitních vědeckých institucí, ale i obecněji k dějinám Němců u nás.

Rok 1989 otevřel mnohým z nás nové cesty, perspektivy i možnosti. Nepřekvapí, že se tak Alena stala i jednou z blízkých spolupracovnic prvních porevolučních předsedů Československé akademie věd, resp. Akademie věd České republiky Ottý Wichterleho a Rudolfa Zahradníka. Její detailní znalosti historie i současnosti akademie věd tak mohly být využity v náročném a někdy bolestivém procesu transformace akademie v nových společenských a ekonomických podmínkách. V roce 1994 se pak Alena Míšková

vrátila na Univerzitu Karlovu, a sice na nově založený Institut mezinárodních studií, respektive Katedru německých a rakouských studií. Na konci 90. let, krátce po své habilitaci, tuto katedru i vedla. Spektrum jejích aktivit se stále rozšiřovalo, stala se i váženou členkou společné Česko-německé komise historiků (a autorkou i editorkou řady jejích publikací), mnoho sil a energie věnovala i práci ve vedení fakulty jako proděkanka pro studijní záležitosti. Velká empatie pro praktické problémy studujících však pronikala i do její výuky – stala se velmi vyhledávanou a oblíbenou vedoucí četných kvalifikačních prací a školitelkou řady doktorandů, mnozí o ní mluvili jako o „matce studentů“. Skutečně – u málokoho bylo možné sledovat tak intenzivní spojení výuky a špičkové vědecké práce. V roce 2002 Alena Míšková přešla, k lítosti velké většiny pedagogů i studujících, na katedru didaktiky historie Pedagogické fakulty UK. Toto nelehké rozhodnutí si lze vysvětlit i snahou více se soustředit na historická témata, s čímž souvisel i její následný návrat do Archivu Akademie věd České republiky, jehož se načas stala i ředitelkou. Rozsáhlé pracovní plány a velké pracovní

nasazení však příliš neprospívaly jejímu zdravotnímu stavu. Ten se pomalu zhoršoval, občasná zlepšení neměla trvalý charakter. Alena Míšková nás přesto nečekaně opustila uprostřed nedokončené práce – osud lidí, kteří neznají oddechu a odpočinku. Autorský tým připravovaných více-dílných Dějin Československé akademie věd tak ztratil svoji klíčovou autorku, Univerzita Karlova pak jednu z důležitých osobností její polistopadové historie. A autor těchto řádek pak kolegyni a přítelkyni, která ho provázela od studentských let – a jejíž slovo vždycky vážilo.

Jak už bylo na jiném místě řečeno, opustila nás „vzácná, nekompromisní, někdy až sveřepá, zároveň nesmírně laskavá a moudrá žena“. S úzkostí si klademe otázku, proč nás právě takoví lidé opouštějí v dnešních soumravných dobách, kdy je zapotřebí jasných slov nejenom v odborných vědeckých diskuzích, ale i ve veřejných debatách, v nichž se stále více projevují spodní proudy zloby, malosti a intelektuální bezradnosti.

Čest její památce!

Miroslav Kunštát

CO PŘIPRAVUJEME V ROCE 2016

- **15. 2. 2016** začíná letní semestr. Díky podpoře DAAD budou na Katedře německých a rakouských studií působit opět hostující pedagogové z Německa. Náplň jejich kurzů reaguje na aktuální politický a sociální vývoj v Evropě. Dr. Volker Weichsel a dr. Manfred Sapper budou přednášet na téma *Der Krieg in der Ukraine und Deutschlands Rolle in Europa*. Prof. Volker Zimmermann provede kurz nazvaný *Vielfältige Nachbarschaften. Ausländer und ethnische Minderheiten in Deutschland in Geschichte und Gegenwart*.
- **17. 2. 2016** se uskuteční Den KNRS, který je určený zejména potenciálním zájemcům o studium na naší katedře z řad bakalářů. Akce proběhne v čase 13.00–16.00 v budově pražského Goethe-Institutu.
Kontakt: dennemeckychstudii@gmail.com.
- **18. 2. 2016** začíná přípravný kurz zaměřený na Česko-německá studia. Kurz se bude konat každý čtvrtek, poslední přednáška proběhne 5. 5. 2016. Kurzovné činí 2500 Kč.
Kontaktní osoba: Monika Fučíková,
monika.fucikova@fsv.cuni.cz, tel. 251 080 289.
- **V termínu 13.–18. 3. 2016** proběhne seminář pro české, německé a polské studenty v Bad Kissingen na téma *Nationale Identitäten in Deutschland, Polen und Tschechien im transnationalen Kontext*.
Kontaktní osoba: Miroslav Kunštát,
miroslav.kunstat@post.cz.
- **Ve dnech 7.–9. 4. 2016** se uskuteční druhá část společného magisterského semináře s vídeňskou univerzitou.
Kontaktní osoba: Pavla Kačmářová,
pavlakac@gmail.com.
- **V termínu 17.–28. 4. 2016** pořádá Institut mezinárodních studií jarní školu na téma *World on the move – and Europe? Migration, Identity, Security*. Podrobnosti naleznete na <http://spring-university.fsv.cuni.cz>. Stejněmu či obdobně aktuálnímu tématu se bude věnovat i letní škola, která proběhne 10.–25. 9. 2016. Více informací naleznete na <http://summer-university.fsv.cuni.cz>.
- **Ve dnech 9.–10. 6. 2016** pořádá Institut mezinárodních studií FSV UK společně s Ekonomicko-správní fakultou MU konferenci na téma *High-Speed Rail for CEE Countries*. Kontaktní osoba: Tomáš Nigrin,
tomas.nigrin@fsv.cuni.cz.

- **Ve dnech 16.–17. 6. 2016 bude Institut mezinárodních studií FSV UK spoluorganizovat 42. výroční konferenci International Association for the Study of German Politics v Praze. Bude to vůbec poprvé, kdy tato asociace zabývající se německou politikou bude zasedat v zemi bývalého východního bloku.**
Kontaktní osoba: Vladimír Handl,
vladimir.handl@fsv.cuni.cz.
- **Koncem června 2016** budou Katedra německých a rakouských studií a Pedagogická univerzita v Krakově pořádat seminář na téma „Česko a Polsko v proměnách moderní doby a v současnosti“. Seminář je určen studentům společného double degree programu i dalším zájemcům z řad českých a polských vysokoškolských studentů.
Kontaktní osoba: Pavla Kačmářová,
pavlakac@gmail.com.



ČLENOVÉ KATEDRY

Jakub Eberle, MLitt.

jakub.eberle@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 287

specializace: zahraniční politika Německa a ČR, teorie mezi-národních vztahů, metodologie společenských věd

PhDr. David Emler, Ph.D. (zástupce vedoucího katedry)

david.emler@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 252

specializace: kolektivní paměť, francouzsko-německé vztahy, kulturní dějiny střední Evropy

PhDr. Lucie Filipová, Ph.D.

lucie.filipova@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 289

specializace: francouzsko-německé vztahy, německé dějiny po roce 1945

JUDr. Vladimír Handl, CSc.

vladimir.handl@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 287

specializace: mezinárodní vztahy, zahraniční politika SRN, česko-německé vztahy

doc. PhDr. Ota Konrád, Ph.D. (vedoucí katedry)

ota.konrad@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 252

specializace: komparativní dějiny střední Evropy ve 20. století, dějiny zahraniční politiky, dějiny vědy a univerzitní dějiny

prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.

jarakuc@post.cz, telefon: 251 080 287

specializace: soudobé dějiny Československa a střední Evropy, česko-německé vztahy

Dr. phil. Rudolf Kučera, Ph.D.

rudolf.kucera@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 287

specializace: komparativní sociální a kulturní dějiny střední Evropy 19. a 20. století, dějiny první světové války, dějiny historiografie

PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

miroslav.kunstat@post.cz, telefon: 251 080 252

specializace: dějiny zahraniční politiky, církevní a náboženské dějiny 20. století, dějiny vědy

Dr. phil. Torsten Lorenz (stálý hostující docent DAAD)

torsten.lorenz@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 252

specializace: hospodářské a sociální dějiny střední a středo-východní Evropy v 19. a 20. století

JUDr. PhDr. Petr Mlsna, Ph.D.

petr.mlsna@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 287

specializace: německý a rakouský ústavní systém, právo, integrace Německa do Evropské unie

Tim Mörsch, M.A. (tutor DAAD)
Tim.Moersch@uni-duesseldorf.de

PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.
tomas.nigrin@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 296
specializace: politické a sociální dějiny Německa po roce 1945, aktuální otázky Německa, dopravní politika

PhDr. Petr Šafařík
petr.safarik@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 287
specializace: média a politika, soudobé kulturní dějiny, česko-německé vztahy

PhDr. et Mgr. Alena Zelená, Ph.D.
zelena@fsv.cuni.cz, telefon: 251 080 289
specializace: německojazyčné literatury 20. století, vztah literatury a společnosti, právo a literatura

Prof. Dr. Volker Zimmermann
volker.zimmermann@collegium-carolinum.de
specializace: česko-německé vztahy a německo-polské vztahy v 19. a 20. století, dějiny kriminality, soudobé dějiny

Hostující pedagogové v roce 2015:

Prof. Dr. Boris Barth
Universität Konstanz

Dr. Manfred Sapper
šéfredaktor odborného časopisu Osteuropa

Dr. Volker Weichsel
šéfredaktor odborného časopisu Osteuropa

Prof. Dr. Günter Wollstein
Universität zu Köln

Externí vyučující

prof. PhDr. Jan Křen, DrSc.
PhDr. Soňa Mikulová, Ph.D.
PhDr. Anita Pelánová, Ph.D.
PhDr. Václav Šmidrkal, Ph.D.
PhDr. Martin Valenta, Ph.D.
PhDr. Luboš Velek, Ph.D.

KNRS.FSV.CUNI.CZ

WWW.FACEBOOK.COM/GERMAN.AND.AUSTRIAN.STUDIES.PRAGUE

